Války růží – shrnutí hlavních dějů

Přepis původních 3 článků ze Živé historie, kde vyšly v letech 2012–2013

Jindřich Kačer

/1. část/

SLABÝ KRÁL NEMŮŽE VLÁDNOUT

Roku 1453 prohráli Angličané poslední bitvu stoleté války. Porážka definitivně srazila k zemi jejich klesající sebevědomí. Na trůně seděl slaboučký král Jindřich VI., který po zprávě o porážce propadl tichému šílenství. Zápas mezi mocnými skupinami anglických lordů, příznivci Yorků a Lancasterů, mohl vypuknout naplno

Králi Jindřichovi už bylo v té době téměř 32 let, přičemž měl za sebou třicet jedna let vlády. Nebyla jeho vina, že Angličané začali po vystoupení Johanky z Arku roku 1429 prohrávat válku s Francouzi. Jenže situace se nezlepšila, ani když se roku 1437 chopil samostatné vlády. Naopak, anglické pozice stále slábly. Mladý král totiž vkládal důvěru ve špatné lidi a jeho panovnické schopnosti zůstávaly i nadále na bodu mrazu.

Prohraná válka s Francií

Už ve Francii začaly spory mezi Richardem Plantagenetem, vévodou z Yorku, a Edmundem Beaufortem, vévodou ze Somersetu, spřízněným s Lancastery. Richard z Yorku (1411–1460) byl odjakživa schopným vojákem a vojevůdcem, který však neuměl moc chodit v politice a dvorských intrikách. Jindřichovi VI., který dával přednost dvorským lichotníkům, jeho přímá povaha zřejmě nevyhovovala. Navíc byl York podle práva jeho zákonným nástupcem na trůně, protože byl pravnukem krále Edwarda III.

Král z rodu Lancasterů měl pro svou zášť vůči Yorkovi pouze osobní důvody. Vévoda proti němu nevystupoval ani se nehlásil o své právo na trůn. Snažil se vést anglické oddíly ve Francii, což ho stálo nemalé peníze za žoldáky. Tuto částku mu Jindřich nikdy nevrátil. Naopak na jeho místo francouzského místodržícího i vojenského velitele dosadil svého oblíbence, neschopného Edmunda Somerseta, který prohrával jednu bitvu za druhou. Tomu však anglická koruna veškeré válečné náklady bez meškání proplatila.

Dlouho probíhala jednání, koho si má Jindřich VI. vzít za manželku. Královi rádcové se předháněli v různých návrzích, ale nakonec dvorská klika prosadila sňatek s Markétou z Anjou, jejíž rod ovládal Lotrinsko. Svatba se konala roku 1447. Jak se ale ukázalo, nebyla to dobrá volba. Nevěsta nedostala žádné věno a Anjouovci nakonec Angličanům ani nepomohli ve válce. Markéta se ovšem stala všemocnou anglickou královnou. Naučila se intrikám po francouzském způsobu a dobře věděla, jak si svého slabého manžela omotat kolem prstu. Francouzský král zatím roku 1450 bez větších problémů dobyl Normandii. Bitva u Castillonu o tři roky později pak udělala za celým dlouhým konfliktem definitivní tečku. Anglie přišla o všechna francouzská území včetně těch, která držela už od 12. století. Zůstal jí jen přístav Calais.

Vzbouřenci z Kentu

K dvorské straně intrikánů je třeba dodat, že měli ke svému hrabivému počínání důvod. Snažili se získat výnosné úřady u londýnského dvora, protože to byl téměř jediný možný

zdroj příjmu, který ve zbídačené Anglii poloviny 15. století existoval. Šlechta totiž povážlivě zchudla. Mohla za to i prohraná válka, ale zejména silné rány morových epidemií, které vyprázdnily vesnice i pole, takže cena lidské práce závratně stoupla, zatímco odvody feudálům téměř neměl kdo platit. Lordi se snažili půdu pronajímat, ale ceny nájmů výrazně poklesly.

Ještě více se bída dotkla prostých lidí. Na jihovýchodě, v hrabství Kent, kde přistávaly lodě z Evropy, se našlo dost popuzených vojáků a námořníků. Svalovali vinu na lordy u londýnského dvora. Když se roku 1450 provalila aféra se zneužíváním královských peněz pro soukromé účely, odnesl to obětní beránek William de la Pole, vévoda ze Suffolku. Byl odsouzen ke ztrátě hlavy, ale milosrdný král Jindřich se slitoval, protože Suffolk patřil k jeho oblíbencům. Poslal ho pouze na pět let do vyhnanství. Jenže ostrovy neopustil. Když se v Doveru nalodil, vtrhli na palubu námořníci, odvlekli ho na svou loď jménem Mikuláš z Toweru, kde mu na lodní obrubě srazili hlavu.

Povzbuzení Kenťané povstali a vypravili se na Londýn, aby žádali krále o spravedlnost. Jindřich se nedokázal účinně bránit, a tak povstalci popravili několik jeho rádců. Z města je nakonec vyhnali sami Londýňané. Zanedlouho se vrátili do Anglie dva hlavní rivalové. Vévoda ze Somersetu přijel po ztrátě Normandie, a Richard z Yorku bez povolení krále z nuceného pobytu v Irsku, kde ho Jindřich jmenoval místodržícím, aby se ho zbavil. York se právem cítil odstrčen. Žádal spravedlnost a místo v královské radě jako ostatní velmoži. Marně. Místo toho měl vyčistit Kent od povstalců, aby tím klesla jeho popularita u lidu. York vzal úkol zodpovědně a jeho mise dostala přízvisko „žeň hlav“. Přesto si svou popularitu udržel.

Nedodržený slib

I nadále držela Somersetova klika Yorka v odstupu od krále a do rady ho nepustila. Připomeňme, že královská rada byla prakticky obdobou moderní vlády státu a v době slabého panovníka prakticky rozhodovala o všech důležitých záležitostech. York se stáhl na svůj hrad Ludlow na hranici s Walesem, kde začal shromažďovat armádu. Roku 1452 vydal veřejné prohlášení, že je věrný králi, ale chce ho zbavit zlovolných rádců. Nebylo to jeho první ani poslední prohlášení věrnosti. York o anglický trůn v té době asi opravdu nestál, chtěl svým přímočarým jednáním pouze dosáhnout spravedlnosti tak, jak ji chápal. Tedy zbavit se neschopného Edmunda ze Somersetu a jemu podobných. Bývalo Yorkovým zvykem, že po prohlášení o věrnosti vytáhl do pole s vojskem. Tentokrát se vydal na Londýn, odkud zatím raději odtáhla královská armáda v čele se Somersetem. Vzali s sebou i Jindřicha.

Richard však nechtěl obsadit Londýn, ale přesvědčit krále. Proto za ním táhl s vojskem, které se stále zvětšovalo, neboť Yorkových příznivců přibývalo. Svým přímým jednáním vzbuzoval sympatie u mnohých lordů i rytířů, kterým se nezamlouvaly dvorské praktiky. Když však ležela obě vojska proti sobě, dal se York přesvědčit k vyjednávání. Král mu na dálku slíbil, že dá prozatím alespoň zatknout Somerseta. Jenže to nedodržel. A když Richard vstoupil do jeho stanu, stanul v něm právě s Edmundem ze Somersetu, a král, který Yorkova obvinění odmítl, nechal naopak zatknout jeho. Mohl ho nechat popravit, ale tím by popudil jeho věrné a udělal z něj mučedníka. Královi rádci ho donutili alespoň rozpustit vojsko a stáhnout se zpět na Ludlow.

Dvorskou stranu už v té době spolehlivě ovládala královna Markéta z Anjou, která na počátku roku 1453 konečně po šesti letech manželství otěhotněla. Na dvoře se ovšem šeptalo, že

otcem dítěte není král, ale jeho rádce, vévoda ze Somersetu, královnin milenec. Jindřich VI. byl totiž proslulý svou zbožností a plachostí. Z žen a sexuálního styku měl téměř panický strach. Byl by rozhodně býval lepším mnichem než vladařem.

Šílený král

V létě roku 1453 měl prostomyslný Jindřich všechny důvody k radosti. Jeho manželka čekala dítě a u moci v radě byli jeho dlouhodobí oblíbenci. Proto se rozjel na cestu po zemi, aby zde „vykonával spravedlnost“, tedy rozhodoval soudní pře a připomněl lidem, že královská moc stále existuje. Byl zrovna u hranic s Walesem, když přišla zdrcující zpráva od Castillonu. Veškeré naděje Angličanů vzaly za své a Jindřich VI. se úplně zhroutil. Propadl šílenství, které naštěstí nemělo destruktivní či dramatický průběh. Přestal se prostě zajímat o své okolí a příštího půldruhého roku nepromluvil ani slovo. Zdálo se, jako by si ani nepovšiml, že se královně v říjnu narodil syn Edward (který ostatně zřejmě nebyl jeho).

Richard z Yorku se chopil příležitosti. Když byl král ze hry, přiklonilo se na jeho stranu mnoho lordů, takže dosáhl přijetí do rady. Dosud nedotknutelného Somerseta uvrhli do Toweru a York stanul nejprve v čele rady a posléze se stal dokonce lordem protektorem, takže vládl místo krále. Ten se ovšem v únoru 1455 začal náhle uzdravovat a vše se velmi rychle vrátilo do starých kolejí. Somerset opustil Tower a všechny úřady obsadili jeho přívrženci. York cítil, jak se kolem něj utahuje smyčka a rychle opustil Londýn. Králi, či spíše našeptávající královně Markétě, už jen stačilo svolat parlament a nechat prohlásit Yorka za zrádce. Rozdělení na yorkisty a lancasterské se stalo skutečností. Richard z Yorku opět vydal prohlášení o své věrnosti králi a nepřátelství k jeho rádcům. Opět se zbrojilo na obou stranách a obě armády se střetly v květnu 1455 v malém městě St. Albans severozápadně od Londýna.

První bitva

Šarvátku v St. Albans považují historici za začátek války růží. Bojovalo se v uličkách, nikoliv na pláni, jak bylo obvyklé. Angličtí lučištníci, kteří tvořili asi 90 % vojska, tak měli výrazně snížený radius. Vojska obou stran nebyla oproti pozdějším bitvám velká. Odhaduje se kolem tří tisíc bojovníků na každé straně, přičemž York měl mírnou početní převahu. Ta však nepomohla tolik jako zjevné odhodlání jeho bojovníků, kteří srdnatě stříleli v uličkách na krátkou vzdálenost. Jeden z jeho hlavních oddílů vedl Richard Neville, hrabě z Warwicku, jemuž se jednou začne říkat králotvůrce (The Kingmaker). Richard z Yorku měl za manželku Cecílii Nevillovou, takže větší část tohoto významného rodu mu stála věrně po boku.

Právě Warwick zahájil boj, který rychle nabíral na síle a úpornosti. Lučištníci stříleli mnohé šípy naslepo přes střechy domů a jeden z nich zranil na krku samotného krále. Warwickovy oddíly se dostaly až k tržišti, kde mračna šípů prolomila královské linie. Pak už se boj změnil ve rvačku malých skupinek. Lancasterští od počátku ztráceli a samotného vévodu ze Somersetu utloukli vojáci k smrti před hradní krčmou. Padli i další lancasterští lordi a York s Warwickem nakonec našli i samotného krále sedícího na zemi u své korouhve a krvácejícího z rány na krku. Nechali ho ošetřit a dopravit do Londýna. Richard z Yorku věřil, že smrtí Somerseta může jeho spor skončit.

Klid před bouří

Jenže tahle iluze vydržela necelý rok. Královna Markéta stále žila a sporu mrtvých otců se chopili synové. Novým vévodou ze Somersetu se stal Edmundův syn Jindřich Beaufort. Dvorské straně stačilo na nové zformování několik měsíců. V listopadu 1455 sice král

jmenoval Yorka opět lordem protektorem, ale už v únoru 1456 ho po nátlaku manželky ze svých služeb propustil.

Vypadalo to na další konflikt, ale dlouhou válku si zatím nikdo nepřál. Proto od St. Albans do další bitvy uplynuly dlouhé čtyři roky. Král mezitím opět ztratil rozum i řeč a York vyjednával podporu ve Skotsku. Královna Markéta se ovšem naplno chopila moci a konflikt se vyhrotil. Hlavní příčinou války byla nemohoucnost Jindřicha VI. a všem bylo jasné, že slabomyslný král nemůže vládnout. Markéta se ho dokonce pokusila přimět k abdikaci ve prospěch svého čtyřletého syna, ale to se nezdařilo. Svou pýchou a arogancí proti sobě naopak popouzela Londýňany.

Když král roku 1458 znovu nabyl rozum, pokusil se oba tábory usmířit. Ale společná bohoslužba v takzvaném „dni lásky“ ničemu nepomohla. Královna Yorka upřímně nenáviděla a on chtěl za každou cenu zůstat rádcem krále. Přestože opětovně vydal prohlášení o své věrnosti, obě strany už zase zbrojily. V malé bitvě na Blore Heath v září 1459 pak Yorkův přívrženec, hrabě ze Salisbury, porazil dva lancasterské lordy, ale k zásadnímu střetu mělo dojít v říjnu. Obě vojska proti sobě ležela nedaleko Yorkova hradu Ludlow. Avšak večer 28. října opustily yorský tábor oddíly Ondřeje Trollopa, velitele z Calais, s tím, že nezvednou zbraň proti svému králi. Přešly na druhou stranu, čímž nalomili morálku yorkistů. Jejich vojsko se přes noc rozuteklo. Královna prohlásila Yorka za velezrádce a ten utekl do Irska.

Rok bitev

Většina Yorkových příznivců včetně jeho nejstaršího syna Edwarda se uchýlila do Calais, kde spřádali plány na návrat. Zatímco Richard dlel v bezpečném Irsku, kde ho místní měli rádi, vylodil se jeho devatenáctiletý syn s vojskem v červnu 1460 v Kentu. Tam se setkal s místními ozbrojenci, kteří ho podporovali, a společně vytáhli na Londýn. Edward také poslal manifest o věrnosti králi.

Lancasteři se ale z Londýna, kde se čím dál víc lidí bouřilo proti královně Markétě, raději stáhli, a tak mladý York mohl společně s Warwickem město bez odporu obsadit. Nechali zde posádku a vytáhli za králem na sever k Northamptonu. Obě armády se zde střetly 10. července 1460. Zrada pomohla tentokrát yorkistům pod vedením Warwicka – v průběhu bitvy k nim přeběhl lord z Ruthinu. K obvyklé přestřelce nedošlo, protože zvlhl střelný prach do děl i tětivy luků. V řeži na meče, palcáty a sekery padlo opět několik lancasterských lordů a nakonec yorkisté našli krále sedět tiše ve svém stanu. Královně s malým princem se však podařilo uprchnout.

Teprve když přivedli krále do Londýna, přijel i Richard z Yorku a tentokrát se přihlásil o své právo na trůn. Vyděsil tím i své spojence, kteří cítili, že by se stal nechtěným uzurpátorem. Nakonec ho Warwick přesvědčil, aby nechal doživotně vládnout Jindřicha, ale stal se jeho nástupcem namísto malého Markétina syna, jehož původ je stejně nejistý. S tím souhlasil i apatický král, ale královna si zatím vyjednala podporu ve Skotsku, shromáždila své příznivce a přitáhla ze severu se slušnou armádou.

Richard nechal hlídat krále v Toweru a sám se vydal ke svému městu York. I on shromažďoval novou armádu a pak odjel oslavit Vánoce na hrad Sandal. Jenže lancasterská armáda pod vedením mladého Somerseta obsadila nedaleký hrad Pontefract. York měl každopádně málo mužů, a měl proto raději zůstat na hradě. Není jisté, proč vlastně Sandal opustil a nedaleko Wakefieldu se pustil do nerovného střetu. Padl asi 500 metrů od hradeb. Lancasterští pak nechali popravit i jeho druhorozeného syna Rutlanda a vévodu ze Salisbury, Warwickova otce.

Ani s Yorkovou smrtí válka nekončila. Mladý Edward pomstil otce v bitvě u Mortimer´s Cross na západě nedaleko Walesu. Při porážce dvou lancasterských hrabat mu pomohl lednový mráz. Nařídil šetřit vojáky, ale zabíjet šlechtice. Jenže o měsíc později ztratil Warwick druhou bitvu u St. Albans, kde yorkisté před šesti lety triumfovali. Síly se vyrovnaly a vše se chystalo k rozhodujícímu střetu.

DOPLNĚK:

Soukromé družiny lordů

Na rozdíl od francouzského krále neměl v polovině 15. století ten anglický svoji armádu placenou ze státní kasy. I to byla jedna z příčin anglické porážky. Kromě palácové gardy neměl Jindřich VI. k dispozici žádné své vojáky a byl závislý na družinách svých lordů. Ostatně všechny příjmy královské pokladny také proudily na jejich platy plynoucí z úřadů a štědrý Jindřich svým oblíbencům navíc rozdával dary. Ve čtyřicátých letech daroval takto 186 významných královských hradů a měst.

Lordi si tedy platili svou soukromou armádu žoldnéřů, protože kdo ji neměl, ten nemohl účinně hájit své zájmy. Vojáků bylo k mání dost, jelikož proudili domů z prohrané války ve Francii. Těžko by našli lepší uplatnění než v družině své „dobrého pána“, který měl navíc obvykle takovou politickou moc, že dokázal krýt i jejich prohřešky proti zákonu. Ovlivňoval či uplácel soudce. „Dobrý pán“ byl jednou z mála jistot, které se v Anglii dalo věřit. Největší soukromé „armády“ mohli mít i několik tisíc mužů. Lordi pochopitelně používali své družiny k hájení svých zájmů, nikoliv zájmů království, což bylo jednou z příčin krvavé domácí války.

/2. část/

KRÁL A KRÁLOTVŮRCE

Dva hlavní protivníci v boji anglický trůn, vévodové Richard z Yorku a Edmund ze Somersetu, byli na začátku roku 1461 mrtví. Zdálo se, že války růží mohou skončit, ale spor převzali jejich synové. Navíc intrikánská královna Markéta z Anjou stále měla svoji armádu a o slovo se hlasitě hlásil hrabě z Warwicku, jemuž se brzy začne říkat Královtvůrce

V minulém díle jsme Warwicka opustili, když táhl z prohrané bitvy u St. Albans. Netroufl si vrátit se zpět do Londýna, protože byl přesvědčen, že hlavní město pokorně otevře dveře vítězné královně Markétě. Navíc při zmateném ústupu ztratil i důležitý trumf, zajatého krále Jindřicha VI. V předchozím čísle jsme zmínili, že Jindřich VI. byl poslušnou figurkou v rukou kohokoliv. V hlavě mazaného Warwicka uzrála myšlenka, že takhle to dál nejde: krále bude třeba vyměnit.

Ty jsi král

Hrabě z Warwicku, vlastním jménem Richard Neville, vyjel vstříc svému příteli Edwardovi, nejstaršímu synovi zabitého Richarda z Yorku. Edward byl pohledný devatenáctiletý mladík, který si dokázal náležitě užívat života. O jeho milostných avantýrách se vyprávěly četné historky, ale on po svém otci zdědil také cílevědomost a schopnosti vojevůdce. Již jako mladík dokázal překvapovat své protivníky, vyhrávat jednu bitvu za druhou a dosahovat zdánlivě nemožných cílů. Když se s ním hrabě z Warwicku v únoru 1461 setkal, byl již několik let jeho starším rádcem, který ho uváděl do světa dospělých, ať už se jednalo o politiku či o ženy.

Jenže v této chvíli táhl Warwick z prohrané bitvy, zatímco Edward měl za sebou vítězství u Mortimer´s Cross. Síly Yorků a Lancasterů se zdály vyrovnané a oba muži věděli, že musí rychle rozhodnout. Edward se prý po setkání Warwicka zeptal: *„Kde je král?“* Měl tím na mysli zajatého Jindřicha VI., ale hrabě mu lišácky odpověděl: *„Král, to jsi ty!“*

Byl to první král, kterého Královtvůrce stvořil. Oba muži vjeli bok po boku v čele armády do Londýna, který se překvapivě odmítl vzdát královně Markétě. Mladý York byl stejně populární jako jeho otec, a tak mu Londýňané upřímně provolávali slávu, když byl 4. března 1461 korunován na krále Edwarda IV. Na tragickou loutku Jindřicha VI. už nikdo nechtěl ani pomyslet, jenže Lancasterové ještě nebyli poraženi. Armáda královny Markéty a jejího favorita mladého vévody ze Somersetu stále operovala na severu Anglie. Nastala poněkud paradoxní situace, když Yorkové ovládali Londýn, dosud hlavní základnu Lancasterů, zatímco Lancasterové obsadili Yorkshire, tedy kraj kolem Yorku i město samotné.

Lancasteři na kolenou

Novopečený král Edward byl dychtivý po bitvách a dobrodružstvích. Vytáhl do pole a za pouhé tři týdny dokázal přitáhnout s armádou přes celou Anglii z Londýna až do Yorkshire. U vesničky Towton nedaleko Yorku čekala lancasterská armáda a Edward se rozmýšlel, zda počkat na posily. Z jihu totiž táhl na pomoc jeho příznivec lord Norfolk. Bez něj byla jeho armáda početně o něco slabší, než lancasterská. Warwick radil k opatrnosti, ale Edward vyslal v pátek 27. března předvoj k řece Aire, aby spravil most a připravil ho pro přechod armády. Tam došlo k prvnímu neštěstí, když nic netušící předvoj pracující na opravě mostu byl napaden oddílem lancasterských pod vedením lorda Clifforda a bez milosti rozsekán.

Pár uprchlíků však dalo Edwardovi zprávu a ten se bez váhání přikázal pomstít své lidi. Několik stovek jeho mužů použilo brod asi 4 míle po proudu řeky Aire, včas lancasterské dohnali a rozdrtili. Sám lord Clifford tam našel smrt. Edward rozhodl, že není na co čekat. Yorkisté překročili řeku u zmíněného brodu a postavili se i v lehké početní nevýhodě (asi 20 tisíc mužů) hlavní armádě královny Markéty a vévody ze Somersetu (asi 25 tisíc mužů). Boj začal ráno na Květnou neděli 29. března. V tento významný křesťanský svátek by se podle rytířských pravidel středověku vůbec nemělo bojovat, ale ve válce růží se rytířská pravidla už nedodržovala.

Bitva začala obvyklou ranní přestřelkou šípů, v níž se štěstí přiklonilo na stranu yorkistů. Vítr jim foukal do zad, a tak měly jejich střely mnohem větší razanci. To donutilo lancasterské rytíře zaútočit meči a kopími až příliš brzy. Proti nim se postavil sám král Edward, který vedl hrdinsky střed svojí armády, zatímco levé křídlo svěřil Warwickovi. Hrabě se snažil, seč mohl. Když pod ním zabili koně, vyhoupl se na jiného a křikem povzbuzoval své muže. Leč v nastalé řeži, která trvala asi tři hodiny, se právě jeho levé křídlo začalo drolit. Král mu posílal pomoc ze středu, ale převaha se pomalu klonila k Lancasterům. Yorkisty zachránilo štěstí, s nímž sice Edward trochu počítal, ale nemohl přesně vědět, kdy dorazí posily. Očekávaný vévoda z Norfolku dorazil sice se zpožděním, ale právě včas, aby zcela převrátil průběh bitvy. Objevil se s tisíci čerstvých mužů na pravém křídle a začal tlačit lancasterské k rozbouřeným vodám řeky Cock, kterou měli za zády. To byla Somersetova zásadní taktická chyba, protože tam neponechal svému levému křídlu dost prostoru pro ústup. Nastal nepopsatelný masakr, kvůli kterému se loukám u Towtonu dodnes říká Krvavé louky. Podle moderních odhadů tam zůstalo ležet kolem 10 tisíc mrtvých (staré kroniky uváděly 38 tisíc, což je ovšem přehnané).

Léta konsolidace

Vévodovi ze Somersetu se sice podařilo utéct do Yorku, kde sebral čekající královnu Markétu s loutkovým králem Jindřichem VI., ale zkáza lancasterské armády byla téměř úplná. Hrabě Warwick se svým bratrem Janem Nevillem, lordem z Montagu, dostal za úkol zpacifikovat zbytky odporu na severu Anglie. Byla to koneckonců původní rodová oblast Nevillů, kde léta bojovali o moc s jinými rody, takže to tu dobře znali. Královně se ještě podařilo sehnat podporu Skotů a také Jindřich Somerset měl na severu své příznivce, proto vzdorovali stylem záškodnické války ještě celé tři roky.

Konečné zúčtování se Somersetem přišlo roku 1464 v bitvách u Hexhamu a Hedgely Moor nedaleko skotských hranic. Mladý vévoda ze Somersetu tu byl zajat a na příkaz lorda Montagu okamžitě sťat. Nevillové tvrdě zatočili s lancasterskou opozicí. Podařilo se jim dokonce zatknout nešťastného krále Jindřicha VI., který se skrýval po různých měšťanských domech v severoanglických městech. Šoupli ho do vězení v Toweru, což mu překvapivě vyhovovalo, protože tam měl konečně klid. Jenže královna Markéta z Anjou uprchla ke svému otci do Francie, kde od té doby žila v exilu i se svým synkem, tehdy asi dvanáctiletým Edwardem. Titul vévody ze Somersetu převzal Edmund, mladší bratr popraveného Jindřicha. I ten samozřejmě toužil po pomstě.

Jenže zatím na takové věci nebyl čas. Rodina Nevillů získala veškeré pocty a pozice v radě. Další Warwickův bratr Jiří se stal arcibiskupem yorským, lord Jan z Montagu vrchním velitelem vojsk a sám Warwick hlavním královým rádcem. Zatímco se mladý král Edward IV. věnoval různým milostným dobrodružstvím, snažil se mu jeho o čtrnáct let starší rádce domluvit nevěstu, samozřejmě politicky výhodnou pro Anglii. Jako schopný diplomat si získal velké slovo na pařížském dvoře krále Ludvíka XI., ale Edwardovi se příliš nelíbil Warwickův záměr spojit ho s rodinou tradičního anglického nepřítele. Hrabě si ovšem představoval, že ho bude král ve všem poslouchat, ale brzy poznal, že se mýlil. Edward IV. nebyl žádnou loutkou na trůnu a byl obklopen aureolou vítěze bitev, zatímco Warwick rozhodující válečné střety spíš prohrával. Král se odmítl podřídit, a když mu Warwick vyjednal napevno francouzskou nevěstu, přiznal se náhle koncem roku 1464, že se už před pár měsíci tajně oženil s Alžbětou Woodvillovou. Tímto nerovným sňatkem z lásky poděsil všechny staré anglické lordy, protože Woodvillové byli podle nich jen nafoukaní povýšenci, kteří ani nepatřili mezi vysokou anglickou šlechtu. A navíc udělal z hraběte Warwicka totálního hlupáka před francouzským králem Ludvíkem.

Robinové proti králi

V dalších letech narůstalo napětí mezi Woodwilly a Nevilly. Král Edward totiž nepokrytě rozdával posty rodině své nové ženy, zatímco Nevillové ztráceli. Jiří Neville, arcibiskup z Yorku, například ztratil svůj post kancléře. A tak se Richard Neville, hrabě z Warwicku, spřáhl s královým mladším bratrem Jiřím, vévodou z Clarence. Mladík snadno podlehl Warwickovu kouzlu a vzal si roku 1469 za ženu jeho dceru Isabelu. Královotvůrce se chystal udělat z Jiřího případně dalšího krále, takže by jeho potomci následně zdědili trůn. Edward měl být prohlášen za nelegitimního bastarda, jehož matka Cecílie zplodila s nějakým lučištníkem.

Zatím na severu Anglie vypukla vzpoura dvou lidových vůdců, kteří si dali jméno Robin, jeden byl Robin z Holderness, druhý Robin z Redesdale. To jméno odkazovalo na legendárního Robina Hooda a symbolizovalo odpor proti králi. Konstábl lord Montagu však Robina z Holderness chytil a popravil. Brzy se ukázalo, že povstání podněcuje a financuje

jeho bratr Richard, hrabě z Warwicku. Tak vypukl první otevřený boj mezi králem a jeho rádcem. Byl to boj, který rozděloval rodiny, protože na Warwickově straně stál králův bratr Clarence, zatímco za krále stále bojoval Jan Neville, lord z Montagu. Poprvé zde ukázal své vojenské schopnosti i nejmladší králův bratr Richard, vévoda z Gloucesteru, kterého jednou Shakespeare zvěční jako hrbatého Richarda III. Jeho chvíle měla přijít až za dlouho, zatím stál neochvějně po boku svého královského bratra Edwarda.

Ukázalo se však, že Královtvůrce je na boj lépe připraven, když 26. července 1469 rozdrtil na Edgecotském poli ve střední Anglii své protivníky z řad Woodwillů, které zajal a vzápětí nechal popravit. Tak spadly hlavy králova švagra a tchána. Král Edward byl se svým vojskem ještě u Londýna, ale pochopil, že nemá cenu dále bojovat. Prokázal svůj bystrý úsudek a provedl nečekaný tah. Rozpustil vojsko a vzdal se do rukou Warwickova bratra Jiřího, arcibiskupa z Yorku. Nevillové se neodvážili pokorného krále popravit, dokonce ani sesadit, protože by ztratili příznivé veřejné mínění. Uzavřeli raději křehký mír, když jim vrátí jejich politické posty.

Královtvůrce ve vyhnanství

Jenže Edward se během několika měsíců dostal zpátky „do sedla“ a když v březnu 1470 zjistil, že proti němu jeho bratr Clarence s Warwickem chystají další povstání, dal je bez milosti prohlásit zrádce a vyhnat z Anglie. Nedávno ještě mocní muži prchali i s rodinou na nuzné lodi vydaní na pospas rozbouřenému jarnímu moři. Clarencova žena a Warwickova dcera Isabela přitom byla těhotná a na moři potratila očekávaného potomka. Situace byla natolik zoufalá, že se hrabě odhodlal k zoufalému kroku. Pod ochranou francouzského krále Ludvíka XI. se vypravil na Loiru, kde sídlila vyhnaná lancasterská královna Markéta z Anjou. Ti dva se po předchozích neshodách prudce nenáviděli a oba museli těžce překousnout svoji hrdost, aby se dohodli proti společnému nepříteli.

Warwickův plán vůbec nebyl prostý. Potřeboval se s podporou Lancasterů vylodit v Anglii, odstranit Edwarda IV. a dosadit na trůn Jindřicha VI., zatím vězněného v Toweru. Jenže tahle zbytečná loutka byla Warwickovi k ničemu, proto ho hodlal jen přinutit k abdikaci a nahradit Markétiným synem Edwardem (neplést s králem Edwardem!), jemuž právě táhlo na 17 let. V minulém díle jsme psali o tom, že Jindřich VI. pravděpodobně nebyl Edwardovým biologickým otcem, protože královna Markéta se podle dvorských drbů často spouštěla s tehdejším vévodou ze Somersetu, ale tahle stará historie nehrála v roce 1470 už žádnou roli. Z tohoto plánu však Warwick zcela vynechal Clarence a jeho možné nástupnictví, což mladému Yorkovi nebylo vůbec po chuti.

Jinak ovšem Warwickův plán fungoval až překvapivě dobře, protože král Edward IV. žádnou invazi nečekal. Jestliže jsou Britové dodnes hrdí, že jejich ostrov od bitvy u Hastings v roce 1066 nikdo nedobyl, pak do toho počítají jen cizince a ne domácí vyhnance, kteří se vraceli dobýt trůn. Když se Warwick, Clarence i nový vévoda ze Somersetu vylodili se skupinou francouzských žoldáků na západě Anglie, pobýval král zrovna se svým bratrem Richardem na severu v Yorku jen s malou armádou. Ovšem královna Markéta byla zatím opatrná. Čekala s princem Edwardem ve Francii, než jí Warwick se Somersetem připraví půdu pro návrat. A lancasterské oddíly se shromažďovaly překvapivě rychle.

Král ve vyhnanství

Když se Edward dozvěděl o sílícím lancasterském vojsku, poslal pro královskou armádu, jíž stále velel Jan Neville, lord z Montagu. Ten zůstával až do téhle chvíle králi věrný, ale v kritickém okamžiku se rozhodl přidat k věci svého bratra Warwicka. To ovšem znamenalo,

že královská armáda začala náhle postupovat proti králi Edwardovi. Ten se to dozvěděl během noci v posteli a okamžitě vyhodnotil situaci jako zralou pro útěk. Byl natolik sevřen v kleštích, že mu nic jiného nezbývalo. V doprovodu bratra Richarda, vévody z Gloucesteru a několika dalších věrných nasedl 23. září 1470 na loď a odplul do Brugg, kde se hodlal dovolávat pomoci svého spojence vévody burgundského, tradičního protivníka francouzského krále. Půl roku stará situace se tedy zrcadlově opakovala, i když Edward IV. si své vyhnanství v krásných a příjemných Bruggách mnohem více užíval, než Warwick v zoufalém smiřování s nenáviděnou Markétou z Anjou.

Hrabě z Warwicku zatím v Londýně naplňoval plán. Vytáhl z Toweru Jindřicha VI. a nechal ho znovu korunovat králem. Edwarda IV. s konečnou platností prohlásil za bastarda, který nemá právo na trůn. Jindřich byl druhý král, kterého Královůrce nastolil, ale měl být jeho poslední. K další části plánu, v níž měl být slabomyslný Jindřich nahrazen Markétiným synem Edwardem, už nestihlo dojít. Markéta z Anjou totiž váhala a obávala se přijet z Francie. Král Edward to s podporou pouhých 1 300 žoldáků burgundského vévody stihl dřív. Vylodil se s nimi v únoru 1471 na východním břehu. Hrál zprvu divadlo, že chce jen zpátky svůj York a nikoliv královskou korunu. Brzy však jeho armáda zesílila, když k němu sbíhali další a další příznivci a on se mohl vydat na Londýn.

Warwick už ho očekával, ale tentokrát rodinné vazby stály proti němu. Svěřil mladému Clarencovi, královu bratru, vojsko asi 10 tisíc mužů. Ten se náhle rozhodl, že Warwick už mu dávno nemá co nabídnout, když ho vyšachoval ze hry o nástupnictví, a tak přešel s celým vojskem na bratrovu stranu. Nyní stáli „spořádaně“ tři bratři Yorkové proti třem bratrům Nevillovým.

Dva závěrečné střety

Střetli se v bitvě u Barnetu nedaleko Londýna na den vzkříšení (velikonoční neděle) 14. dubna 1471. Opět jeden křesťanský svátek narušený krveprolitím. Prim hrála tentokrát ranní mlha, kvůli níž si ani jedno z vojsk nevšimlo, že při nočním rozestavení se nepostavily přímo proti sobě, ale pravé křídlo na obou stranách jakoby přečnívalo – tedy stálo proti nikomu. Lancasterskému pravému křídlu velel lord z Oxfordu, a když zjistil, že na jeho vystřelené šípy nikdo neodpovídá, pohnul se dopředu a obchvatem sevřel yorkisty. Snadno je na svém křídle rozdrtil, ale nedokázal zabránit tomu, aby jeho muži nepronásledovali prchající nepřátele kvůli kořisti. Tak se slibný lancasterský útok rozptýlil, zatímco na druhém křídle provedl tentýž obchvatný manévr králův nejmladší bratr Richard z Gloucesteru se stejným výsledkem, ovšem s pevnější morálkou. Bitva u Barnetu se pak rozhodla ve chvíli, kdy se vrátili z kořistící „vyjížďky“ muži lorda z Oxfordu. Ten měl totiž ve znaku paprskovitou hvězdu, kterou v pomalu se rozpadající ranní mlze považovali Warwickovi lidé za znak zářícího slunce, jímž se honosil král Edward. Přivítali tedy Oxforda sprškou šípů v domnění, že jdou Yorkům posily.

V té chvíli byl zmatek v lancasterských řadách dokonán. Oxfordovi lidé začali křičet: *„Zrada!“*, což byl ve válkách růží častý jev. Mlha konečně zmizela, ale jen proto, aby yorkští vojáci poznali hraběte z Warwicku i jeho bratra Montagu. Oba dva nalezli na bojišti u Barnetu smrt. Ale pro Edwarda IV. to ještě nebyl konec. V Anglii se totiž konečně vylodila královna Markéta se synem. Když se doslechla o smrti Královůrce, chtěla utéct, ale mladý Edward a lord Somerset ji přesvědčili, aby to nevzdávala. Postavili v krátké době novou armádu, ale i s ní si král Edward poradil. Měl po boku oba své bratry, když na hlavu porazili lancasterské vojsko v květnu 1471 na západě Anglie u Tewkesbury. Princ Edward tam padl a také již třetí lord Somerset přišel ve válkách růží o hlavu. Uchýlil se sice do azylu v blízkém opatství, ale král

Edward si vynutil jeho vydání, když opatovi slíbil, že zajatce čeká spravedlivý soud. Podobně jako jeho předchůdce skončil vévoda ze Somersetu na popravčím špalku. Král Edward IV. už nechtěl nic riskovat, proto ještě nechal ubít v Toweru Jindřicha VI. Poznal, že i neškodná loutka mu může být nebezpečné v rukou zkušeného „loutkáře“. Yorkové se pevně usadili na trůně, nikoliv však navždy.

/3. část/

RYTÍŘ, Z NĚJŽ UDĚLALI DÉMONA

V hlavní roli posledního dějství války růží stál Richard III. (1452–1485, vládl 1483–1485), který se díky Shakespearovi stal jedním z nejznámějších anglických králů. Slavný dramatik z něj však udělal znetvořeného démonického zločince, který si libuje ve zradách a miluje násilí a lační po krvi. To však naprosto neodpovídá skutečné osobnosti rytířského krále

Shakespeare upravoval skutečnost nejen kvůli dramatičnosti divadelní hry, ale zjevně se chtěl se zavděčit i své tudorovské královně Alžbětě I., jejíž předek Richarda III. sesadil z trůnu. Navíc vycházel ze zcela tendenčně zaměřené *Historie Richarda III.* od sira Thomase Mora z počátku 16. století. Především Richard III. neměl žádný viditelný hrb, ani jiné tělesné znetvoření, snad kromě toho, že měl jedno rameno o něco níže než druhé. Prameny z doby druhé vlády jeho bratra Edwarda IV. (1471–1483) uvádí, že byl po králi nejkrásnějším mužem londýnského dvora.

Důležitější, než fyzický vzhled, jsou však jeho morální pochybení, které mu tudorovští autoři tak rádi přisuzovali. Není zde prostor pro rozsáhlou argumentaci, ale moderní angličtí historici už prokázali, že většina obvinění haní Richarda neprávem. Neměli bychom však propadat ani druhému extrému, což se mnoha historikům dnes stává. Richardovi příznivci ho začínají natolik oslavovat, že z něj dělají výjimečně čestného rytířského krále téměř bez poskvrnky. On však byl mužem své doby, často jednal zištně a neštítil se krutosti a násilí, když to bylo potřeba, i když se v něm nevyžíval. Navíc nad některými podivnými rozhodnutími dodnes visí otazník.

Vévoda z Gloucesteru

S Richardem jste se mohli potkat už v minulých dílech našeho seriálu, kdy stál věrně po boku svého bratra Edwarda IV. v jeho bojích s Královtvůrcem, čili hrabětem z Warwicku v letech 1469–1471. Už tehdy prý mělo dojít k prvním Richardovým zločinům kvůli jeho přirozenému sklonu k násilí. Říkalo se, že osobně zavraždil bývalého lancasterského loutkového krále Jindřicha VI. a po bitvě Tewkesbury usmrtil i jeho syna mladého Edwarda, který měl být následníkem trůnu. Ani jeden z těchto činů však Richard nemá na svědomí.

Mladý Richard (v roce 1469 mu bylo 17 let) tehdy ještě s titulem vévoda s Gloucesteru svého staršího bratra obdivoval a vštěpený smysl pro loajalitu mu nedovolil intrikovat po Warwickově boku, jak to činil jeho další bratr Jiří z Clarence, který se těšil, že bratrovu

korunu získá pro sebe. Nakonec sice zradil i Warwicka a válku tak končil na straně svých bratrů, ale za své vypočítavé přebíhání se nikdy nestyděl. Cítil se vítězem a jako Warwickův zdědil zeť veškeré jeho bohaté pozemky. Žádal pro sebe čím dál více výhod, majetku i veřejných funkcí.

Situace se vyhrotila roku 1478. Edwardovi IV. došla trpělivost, když se dozvěděl, že Clarence stojí za spiknutím proti němu. Nařídil popravu, kterou měl vykonat Richard z Gloucesteru, jakožto konstábl Anglie. Ten však odmítl bratra usmrtit, protože by to byl příliš velký hřích, a tak byl účelově dočasně jmenován do funkce vévoda z Buckinghamu, který černou práci vykonal. Přesto Shakespeare tvrdí, že Richard svého bratra „s radostí“ zabil. Musíme ovšem zmínit, že Richardovou manželkou byla Anna Nevillová, mladší dcera Královtvůrce Warwicka, zatímco starší Isabelu si vzal právě Jiří z Clarence. Mimo jiné šlo tedy o bohaté dědictví po zrádci. Ač byl Richard v zásadě čestným rytířem, nikdy neváhal sáhnout po výnosném úřadu či po majetku a ten mu nyní spadl do klína.

Jinak ovšem byla dvanáctiletá druhá vláda Edwarda IV. velmi klidným obdobím. Králi se dokonce podařilo oddlužit státní (královskou) pokladnu a to hlavně tím, že po všech bohatších lidech požadoval neoblíbené „dobrovolné“ dary, které se nedaly odmítnout. Jediným stínem dvanáctiletého anglického klidu byl vzestup Woodvillů, tedy rodu Edwardovy manželky královny Alžběty, kteří se tvrdě drali o politické pozice. Zbylá šlechta je proto většinou nenáviděla a nazývala je povýšenci. Ani Richard z Gloucesteru je neměl rád a i kvůli nim trávil stále více času na severu Anglie v Yorku, pokud možno co nejdále od londýnských dvorských intrik.

Zápas o poručnictví

V Yorku pobýval Richard i 9. dubna 1483, kdy ve věku 41 let zemřel jeho bratr král Edward IV. Kdyby vydržel o dva roky déle, jeho synovi Edwardovi V. už by bylo 14 let, což ve středověku znamenalo dospělost a mohl bez problémů převzít dědictví. Takhle se ovšem jeho smrt stala spouštěčem poslední fáze válek růží a to v době, kdy Lancasterové prakticky už dávno vymřeli. Král totiž před smrtí prohlásil, že poručníkem jeho dvanáctiletého syna Edwarda V. se má na další dva roky stát jeho bratr Richard z Gloucesteru a nikoliv jeho žena Alžběta a s ní i neoblíbení Woodvillové.

Královnini příbuzní ovšem Richarda o bratrově smrti záměrně neinformovali a využili čas, aby si zajistili kontrolu nad královskou flotilou a pokladnou. Obojí bylo důležitým mocenským nástrojem. Teprve 20. dubna se Richard z Gloucesteru dozvěděl, že se má stát lordem protektorem a to z dopisu svého bratrance lorda z Buckinghamu, který ho navíc vyzýval, aby rychle přijel a zastavil Woodvilly na jejich cestě k moci. Richard se prý několik dnů rozmýšlel, jestli má smysl vyvolávat další boje, ale nakonec se vydal na cestu, když si to přál jím obdivovaný a milovaný starší bratr.

Woodvillové mezitím jeli doprovodit nástupce trůnu Edwarda V. (tak je v anglické historii tradičně označován, přestože nikdy nebyl korunován), který pobýval i s mladším bratrem na hradě Ludlow v západní Anglii a měl se přesunout kvůli korunovaci do Londýna. Přijel jim naproti Anthony Woodville, hrabě Rivers a další jeho příbuzní Richard Grey a Thomas Vaughan. V Northamptonu je dohonil Richard z Gloucesteru a potkal se tam i s bratrancem, vévodou s Buckinghamu. Po poradě s ním nechal neprodleně všechny tři Woodvilly zatknout a s ozbrojeným doprovodem odklidit na hrad Pontefract, jako by snad chtěli mladého Edwarda V. unést. To byl první z pochybných činů budoucího rytířského krále, který však jeho obdivovatelé vysvětlují tak, že šlo o intriky Buckinghama, který Woodvilly nesnášel, navíc to

byl preventivní úder proti Woodvillům, kteří údajně chystali vzpouru, ale ve skutečnosti se neprovinili ničím jiným, než že doprovázeli prince.

Bastardi trůn nedědí

Prince tedy do Londýna doprovodili Gloucester s Buckinghamem. Královna vdova Alžběta Woodvillová raději našla bezpečný azyl v opatství Westminster, protože se Richarda či Buckinghama obávala. A měla proč. Původně byla naplánována korunovace jejího syna Edwarda V. na 4. května, ale tajná rada, která jmenovala Richarda z Gloucesteru lordem protektorem, ji odložila až na 22. června. A mezitím se situace zásadně změnila.

K Richardovi přišel na začátku června biskup z Bath, jistý Robert Stillington, který tvrdil, že zesnulý král Edward se ještě před Alžbětou tajně oženil s Eleanorou Butlerovou, dcerou hraběte z Wiltshire. Stillington sám je prý oddával a předložil o tom soudu důkazy. To manželství nebylo nikdy zrušeno, takže následné Edwardovo manželství s Alžbětou, kterou si ostatně vzal také tajně (viz ŽH leden–únor 2013, str. 64) je právně neplatné a všechny děti z něho vzešlé jsou bastardi, kteří nemají právo na trůn. Prvním v řadě byl po nich Richard z Gloucesteru. Historici dodnes o pravdivosti této historky pochybují, ale Richard jí uvěřil, čímž roztočil kolotoč dalších svých velmi podivných činů, jež k obrazu čestného rytířského krále těžko pasují.

Když bylo jasné, že Richard hodlá osobně usednout na trůn, postavil se proti němu jeho dosavadní příznivec lord Hastings, načež ho Richard nechal bez milosti popravit. Pár dní poté odeslal také příkaz na hrady Pontefract, aby popravili všechny tři zajaté Woodvilly. Své malé synovce nechal Richard prý pro jejich bezpečí uklidit už v květnu Toweru a od té doby je nikdy nikdo nespatřil, nebo o tom aspoň nepodal věrohodné svědectví. Brzy se začalo šeptat, že Richard III. nechal dvanáctiletého Edwarda V. i jeho bratra v Toweru zavraždit, aby nemohli ohrozit jeho pochybný nárok na trůn. Právě tento čin z něj učinil v očích Shakespeara a všech Richardových protivníků bezcharakterního „démona“, jehož je možné obvinit téměř z čehokoliv. Všechny ostatní popravy, intriky, hromadění majetku i podivný nárok na trůn by mu mohli prominout, protože to se v tehdejší anglické politice dělo běžně. Ale vražda dvou nevinných dětí byla přes míru (viz Podivný osud princů v Toweru).

Hlásí se hrabě z Richmondu

Zatímco byl tedy Richard III. v červenci 1483 korunován, začala se proti němu utvářet i silná opozice, které se nelíbil způsob, jak se zmocnil trůnu. Původně chtěli dosadit na trůn Edwarda V., ale když se začalo proslýchat, že je mrtvý, tak se objevil nový kandidát Jindřich Tudor, hrabě z Richmondu, jenž sice nebyl Lancaster, ale byl s nimi vzdáleně spřízněn. Už od roku 1399 bylo v Anglii zjevné, že na legitimním nároku nezáleží zdaleka tolik, jako na vojenské síle a politickém vlivu. Jindřich Tudor pobýval už dlouhá léta ve vyhnanství ve francouzské Bretani, kde se kolem něj shromažďovali jeho příznivci, angličtí političtí exulanti.

Richard III. však zatím musel čelit další domácí vzpouře, a to z nečekané strany od vévody z Buckinghamu, který původně inicioval jeho nástup na trůn. Není jasné, co ho tak obrátilo. Chtěl se snad náhle sám zmocnit koruny? Jakýsi nárok na to přes svůj původ měl. To se mu však nepodařilo. Už koncem října ho králové lidé zajali a 1. listopadu král vydal rozkaz k popravě. Jindřich Tudor se v téže době pokusil o vylodění se svým vojskem, ale kvůli počasí se mu to zatím nepodařilo a musel se vrátit do Bretaně.

Ani Richard však neprožíval šťastné období. Následujícího roku 1484 zemřel jeho jediný syn a královna Anna Nevillová, již podle některých autorů Richard velmi miloval, následovala syna na onen svět v březnu 1485. Krále hodně trápilo, že přišel o manželku i o dědice.

Jindřich Tudor ve Walesu

Podruhé se hrabě z Richmondu pokusil o vylodění 7. srpna 1485 u břehů Walesu a tentokrát uspěl. Přijel však s nevelkým vojskem asi 2 500 mužů sestávajícím z anglických politických vyhnanců (exulantů) a převážně z francouzských žoldnéřů. Aby vůbec mohl pomýšlet na úspěch, potřeboval výrazně posílit, proto rozeslal všem svým možným příznivcům listy, že se k němu mají přidat, protože král Richard je zrádce, který zabil děti svého bratra a nemá právo na trůn. Moc velký úspěch však neměl. Výjimkou byl zkušený válečník lord z Oxfordu, dávný příznivce Lancasterů, který měl s Richardem osobní účty. Pro Jindřicha Tudora bylo štěstí, že se k němu přidal, protože sám žádné zkušenosti s válkou neměl.

Připojil se také velšský velmož Rhys ap Thomas, když mu Jindřich slíbil správu nad celým Walesem, až on sám získá korunu. Rhys však předtím přísahal Richardovi, že Richmond přejede přes Wales jen přes jeho vlastní tělo. Tak zorganizoval divadelní scénu, kdy si stoupnul pod most, na nějž přitiskl záda. Jindřich Tudor pak přejel po mostě na koni, čímž byl slib dodržen. I po všech posilách však tudorské vojsko netvořilo více než 5 000 mužů.

Jenže ani k Richardovi se velmožové nesbíhali zrovna s nadšením. Král chtěl shromáždit vojsko v Nottinghamu, ale přidal se k němu z velkých lordů jen vévoda z Norfolku. Ostatní se většinou na něco vymluvili a pravda byla taková, že jim bylo v podstatě jedno, kdo korunu získá. Ani po čtrnáctileté pauze od poslední velké bitvy z nich nezmizela nechuť k válčení. Jeho zdánlivý příznivec hrabě z Northumberlundu, jenž vděčil Richardovi za mnoho, sice podle příkazu sbíral vojsko, ale zároveň váhal a hrál vlastní obojakou hru. Největším problémem byl mocný lord Thomas Stanley a jeho bratr William, jimž král přestal věřit, proto držel v zajetí Thomasova syna. Oba bratři nakonec přitáhli s velkým vojskem, ale nepřidali se na žádnou stranu.

Konec u Bosworthu

V jediné bitvě této závěrečné fáze válek růží se rozhodlo o tom, který rod bude sedět dalších 120 let na anglickém trůně. Proti 5 000 mužů Jindřicha Tudora však stál zkušený válečník Richard III. s 8 000 ozbrojenci výhodně postavený na kopci Ambion Hill nedaleko vesnice Bosworthu. Jenže 3 000 z těchto vojáků patřilo váhajícímu Northumberlandovi, který nakonec přijel a měl tvořit zadní voj. Opodál stálo vojsko Stanleyů s dalšími 3 000 vojáky a čekalo. Ráno 22. srpna 1485 před bitvou Richard vzkázal lordu Thomasovi, že pokud se k němu nepřipojí, dá jeho syna popravit. Posel však přinesl odpověď: *„Mám i jiné syny a v této chvíli nejsem v rozpoložení, kdy bych se chtěl ke králi připojit.“* Rozzlobeného krále však jeho lordi přemluvili, aby popravu odložil až po bitvě, jinak by se Stanley hned přidal k nepříteli. Zkušený politik Thomas Stanley dobře odhadl královu pozici i reakci.

Přesný průběh bitvy neznáme, i když vojenští historici o něm mnohokrát spekulovali. Víme s jistotou jen to, že Richmondovi voje vedl zkušený lord z Oxfordu a tomu se podařil obchvat kolem Ambion Hill a střetl se zde s hlavním vojem vévody z Norfolku. Ten však v bitvě padl, a tak se král Richard se rozhodl rozhodnout bitvu tím, že zaútočí přímo na Jindřicha Tudora. Rozjel se tam, kde viděl jeho korouhev, ale nedojel k němu. V té chvíli zasáhli Stanleyové: přidali se k Richmondovi, zatímco Northumberland do bitvy vůbec nezasáhl. I proto král Richard v bitvě padl ubodán píkami a halapartnami obyčejných pěšáků. Koruna mu prý zakutálela do křoví. Jeho poslední slova nebyla *„Království za koně!“*, ale *„Zrada! Zrada!*

Zrada!“ To když spatřil barvy Stanleyů útočit proti svým mužům. Stanley pak donesl korunu Jindřichovi Tudorovi.

S Richardem III. tak zmizel z anglického trůnu nejen rod Yorků, ale i Plantagenetů, který vládl v Anglii od poloviny 12. století. Z hraběte Richmonda se stal Jindřich VII. Tudor (vládl 1485–1509), který si vzal za ženu Alžbětu dceru Edwarda IV. a spojil tak rody Yorků a Lancasterů.

Fakta a spekulace

Podivný osud princů v Toweru

V případě nejzávažnějšího zločinu, který je Richardu III. připisován, můžeme silně pochybovat o králově vině. Nic přesnějšího ale nevíme, protože osud princů v Toweru je od května 1483 naprosto neznámý a pouze dvě malé dětské kostřičky nalezené zde v 17. století podávají jakýsi nepřímý důkaz, že princové tady tehdy skutečně zemřeli. Kostry patřily dětem ve věku zhruba 10 a 12 let, což potvrdila patologická expertýza ve 20. století a odpovídá to věku malého Edwarda a Richarda.

Nevěrohodná je tudorovská historka o tom, že jakýsi Jakub Tyrell, věrný služebník Richarda III. a muž „schopný každého zločinu“ na rozkaz krále vstoupil do Toweru a zadusil oba prince v posteli. Pochází totiž až ze zpovědi Jakuba Tyrella z roku 1502, kdy ho tehdejší tudorovský král Jindřich VII. obvinil ze zrady a po té, co mu Tyrell 16 let sloužil, ho nechal popravit. Jindřichovi se samozřejmě historka hodila, protože potřeboval co nejvíce podepřít tezi o tom, jak byl Richard III. zlý a démonický.

Nicméně je přinejmenším podivné, že Richard se proti tomuto obvinění nikdy pořádně nehájil, ač se objevilo už za jeho vlády. Jeho moderní obhájci říkají, že bylo mnoho jiných, kteří měli zájem na smrti princů, například zmiňovaný Buckingham, nebo dokonce ještě později Jindřich VII. Tudor! To ovšem předpokládá, že by princově byli v Toweru ještě dva roky poté. A to už neodpovídá věku zjištěnému patology ve 20. století. Přitom pomluvy o tom, že Richard své synovce zavraždil, se tehdy vyprávěly po celé Evropě a král o nich musel vědět. Kdyby měl věrohodné vysvětlení po ruce, jistě by ho neváhal použít, aby své jméno očistil.

To ovšem nedokazuje, že nechal prince přímo zabít. Třeba to někdo udělal, aby se mu zalíbil (možná Buckingham?), nebo to učinil na jeho nepřímé přání, jako kdysi zabili Tomáše Becketa, když si Jindřich II. (vládl 1154–1189) povzdechl, že by se ho potřeboval zbavit.